

## बगनासकाली गाउँपालिकाको वन ऐन २०७९

### प्रस्तावना

यस बगनासकाली गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र रहेको वनको सामुदायिक वन लगायत समुदायमा आधारित वनका माध्यमबाट दिगो व्यवस्थापन गरी वनमाथिको सामुदायिक अधिकारको सुनिश्चितता, जैविक विविधता संरक्षण, वातावरणीय सेवाको प्रवर्द्धन र पर्यापर्यटन एवं वन उद्यमको विकास गर्दै वन पैदावारको सदुपयोग र सोबाट प्राप्त लाभको न्यायोचित बाँडफाँड गर्दै दिगो विकास, आर्थिक समृद्धि र समाजिक न्याय हासिलगर्न वाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको धारा २२१ र २२६, अनुसूची ८ एवं ९ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम तह्रौँ गाउँ सभाले यो ऐनको तर्जुमा गरेको छ ।

### परिच्छेद १

#### प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्तनाम र प्रारम्भ** : (१) यस ऐनको नाम *बगनासकाली गाउँपालिकाको वन ऐन २०७९* रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्तप्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषयवा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा :

(क) *उपभोक्ता समूह* भन्नाले वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन, व्यवस्थापन र सदुपयोग गर्नका लागि दफा १३ बमोजिम गठन भएको उपभोक्ता समूहलाई जनाउने छ ।

(ख) *चिडियाखाना* भन्नाले संरक्षण शिक्षा, मनोरन्जन, प्रजनन, वंशाणु श्रोत संरक्षण, अध्ययन अनुसन्धान गर्ने उद्देश्यले जीवजन्तुको परस्थानमा प्रदर्शनीमा राखी व्यवस्थापन गरिएको स्थानलाई जनाउँछ ।

(ग) *जैविक मार्ग* भन्नाले वन्यजन्तुहरु एक वासस्थानबाट अर्को वासस्थानमा आवत जावत गर्ने क्षेत्र वा वन जंगल वा वन क्षेत्रलाई जनाउँछ ।

(घ) *निजी वन* भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै व्यक्ति वा संस्थाको हक पुग्ने निजी जग्गामा लगाई हुर्काएको वा संरक्षण गरिएको वनलाई जनाउँछ ।

(ङ) *राष्ट्रिय वन* भन्नाले निजी वन बाहेक वन सिमाना लगाइएका वन नलगाइएका सबै वनलाई जनाउँदछ र सो शब्दले वनले घेरिएको वा वनसँग जोडिएको वा वनको छेउछाउँमा रहेको पर्ती, वा ऐलानी जग्गा तथा वन भित्र रहेको बाटो, पोखरी, ताल वा खोलानाला र बगर समेतलाई जनाउँछ ।

(च) *वन* भन्नाले पूर्ण वा आंशिक रुपमा रुखहरु वा बुट्यानले ढाकिएको क्षेत्रलाई जनाउँछ ।

(छ) *वन पैदावार* भन्नाले वनमा रहेका वा पाइएका वा वनबाट ल्याइएका देहायका वन पैदावारलाई जनाउँछ :

(१) काष्ठ पैदावार

(२) गैरकाष्ठ वन पैदावार (घास, जडीबुटी, पातपत्तिङगर लगायतका पैदावार)

(३) ढुंगा, माटो, नदीजन्य र खनिजजन्य पदार्थ ।

(ज) *वन सिमाना चिन्ह* भन्नाले राष्ट्रिय वनको सिमाना छुट्याउन लगाइएको काठ, ढुङ्गा, सिमेन्ट वा अरु कुनै वस्तुको खम्बा वा *वाटो खोल्सा लगायतका* चिन्हपटलाई जनाउँदछ र सो शब्दले प्रचलित कानून बमोजिम जग्गा नापजाँच गरी तयार गरेको नक्सामा अङ्कित वन सिमाना चिन्ह समेतलाई जनाउनेछ ।

(झ) *व्यवस्थापन योजना* भन्नाले वातावरणीय सन्तुलत कायम राखी वनको विकास, संरक्षण तथा वन पैदावारको उपयोग र बिक्री वितरण गर्न तयार गरिएको र यस ऐन बमोजिम स्वीकृत वन सम्बन्धी कार्य योजना सम्भन्त पदछ ।

(ज) वातावरणीय सेवा भन्नाले वन क्षेत्रको पारिस्थितिकीय प्रणालीबाट प्राप्त हुने देहाय बमोजिमको सेवा र सोबाट प्राप्त हुने लाभलाई जनाउँछ :

- (क) कार्वन सेवा
- (ख) जैविक विविधताको संरक्षण
- (ग) जलाधार तथा जलचक्र प्रणाली
- (घ) पर्याप्यटन
- (च) वातावरणीय सेवा प्रदान गर्ने अन्य वस्तु, सेवा वा लाभ ।

(ट) सामुदायिक वन भन्नाले यस ऐन बमोजिम उपभोक्ता समूहलाई सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गरिएको वनलाई जनाउँदछ ।

(ठ) सार्वजनिक जग्गा भन्नाले जग्गा नापजाँच सम्बन्धी कानून र वनसम्बन्धी संघीय कानूनमा परिभाषित गरिएको सार्वजनिक जग्गालाई जनाउँदछ ।

## परिच्छेद २

### वनको सीमा निर्धारण, भू-उपयोग र वन क्षेत्रमा विकास आयोजना सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था

#### ३. वनको सीमा निर्धारण :

(१) वन सम्बन्धी संघीय कानून बमोजिम यस गाउँपालिका र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू र आवश्यकता अनुसार वन सिमानामा रहेको निजी जग्गावालाहरू सँग समन्वय र परामर्श गरी वन कार्यालयले राष्ट्रिय वनको सिमानानिर्धारण गरी सिमाना चिन्ह लगाए अनुसारको तयार गरिएको नक्शामा अध्यक्षले प्रमाणित गरी सोको एक प्रति यस गाउँपालिकाको अभिलेखमा र एक प्रति वन कार्यालयमा राख्नुपर्नेछ ।

#### ४. वन सिमानाका लागि जग्गा प्राप्त गर्न सक्ने :

- (१) दफा ३ बमोजिम वनको सिमाना कायमगर्दा वन संरक्षणको लागि आवश्यकभएमा वनको सिमानासँग जोडिएका सार्वजनिक जग्गा वा निजीजग्गा वा त्यस्तो जग्गामा रहेकाकुनै भौतिक संरचनाहरू समेत यस गाउँपालिकासँग परामर्श गरी संघीय कानून बमोजिम वनको सिमाना भित्रपारी वनसिमाना कायमगर्न सकिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम घर जग्गा समेत वनसिमाना भित्र पार्नुपर्ने भएमा घर जग्गाप्राप्ति र सोको क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था वनसम्बन्धी संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (३) वनसिमाना भित्र परेको निजीजग्गाको लगत कट्टा गर्ने व्यवस्था वनसम्बन्धी संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (४) राष्ट्रिय वनमा परेको निजी जग्गाको लगत कट्टा गरिएमा वन कार्यालयले सोको जानकारी यस गाउँपालिकामा दिनुपर्नेछ र यस गाउँपालिकाले सोही बमोजिम निजी जग्गाको करको लगत कट्टा गर्नुपर्नेछ ।

#### ५. वन क्षेत्रको जग्गा निजीदत्ता गर्न नहुने :

- (१) वन सिमाना कायमभएको राष्ट्रिय वनभित्रको जग्गा कसैले पनि दर्ता गर्न गराउन वा हक प्राप्त गर्न पाइने छैन र कसैले वन क्षेत्रको जग्गा निजीदत्ता गरे गराएको भएमा वन सम्बन्धी संघीय कानून बमोजिम स्वतःबदर हुनेछ ।
- (२) वन क्षेत्रको जग्गादर्ता बदर र लगत कट्टा सम्बन्धी व्यवस्था वन सम्बन्धी संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (३) वन कार्यालयले उपदफा (२) बमोजिम वन क्षेत्रको जग्गा दर्ता बदर र लगत कट्टा सम्बन्धमा गरेको निर्णयको जानकारी यस गाउँपालिकालाई दिनु पर्नेछ र यस गाउँपालिकाले सोही बमोजिम निजी जग्गा दर्ताको कर सम्बन्धी लगत कट्टा गर्नुपर्नेछ ।

#### ६. वनसम्बन्धी भू-स्वामित्व :

- (१) यस गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र रहेको वनमाथिको भू-स्वामित्व सम्बन्धी व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ :
  - (क) सामुदायिक वन लगायतका समुदायमा आधारित वनमाथिको भू-स्वामित्व नेपाल सरकार र सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गरी दुवैको द्वैध स्वामित्वमा रहने हुँदा यस्ता वन क्षेत्रका जग्गाहरू सामुदायिक जग्गाको रुपमा रहनेछन् ।
  - (ख) यस गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र रहेका सार्वजनिक जग्गाहरू माथिको भू-स्वामित्व यसै स्थानीय तहमा निहित रहनेछन् ।

#### ७ वनको व्यवस्थापन :

- (१) यस गाउँपालिकामा रहेको राष्ट्रिय वनलाई सामुदायिक वन र आवश्यकता अनुसार समुदायमा आधारित अन्य वनको रुपमा व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

(२) यस गाउँपालिकाको सार्वजनिक जग्गामा रहेको वनलाई सामुदायिक वनको रूपमा विकास र व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

#### ८. भू-उपयोग योजना :

यस स्थानीय तहले भू-उपयोग योजना बनाउँदा सामुदायिक वन वा समुदायमा आधारित वनलाई वन क्षेत्रको रूपमा नै कायम गर्नुपर्नेछ र वन क्षेत्रको भू-उपयोग परिवर्तन गर्नुपर्ने भएमा सम्बन्धित उपभोक्ता समूहको सहमति लिई प्रादेशिक मन्त्रिपरिषद्बाट अनुमति प्राप्त भएमा मात्र वन क्षेत्रको भू-उपयोग परिवर्तन गर्न पाइनेछ ।

#### ९. वन क्षेत्रको भू-उपयोग योजना :

(१) यस गाउँपालिका वा अन्य सम्बन्धित निकायले भू-उपयोग योजना तर्जुमा गर्दा यस स्थानीय तहको क्षेत्रभित्र रहेको वनलाई वन क्षेत्रको रूपमा नै कायम गर्नुपर्नेछ ।

(२) यस गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र रहेका कुनै पनि वनहरूमा कुनै पनि किसिमको पूनर्वास गराइने छैन । तर प्राकृतिक प्रकोप पिडित घरधुरीहरूलाई प्रकोप व्यवस्थापन गर्न लाग्ने अवधीभर वनको कुनै क्षेत्रमा वन विनास नहुने गरी अस्थायी बसोबास गराउन सकिनेछ ।

#### १०. वन क्षेत्रमा विकास आयोजना सञ्चालन :

(१) वन क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना सञ्चालन गर्ने, क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने र वन क्षेत्रको पुनर्स्थापना गर्ने सम्बन्धी व्यवस्थाहरू वनसम्बन्धी संघीय तथा प्रादेशिक कानून बमोजिम हुनेछन् ।

(२) राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना बाहेक अन्य आयोजना सञ्चालनका लागि वन क्षेत्रको प्रयोग गर्न पाइने छैन । तर यस गाउँपालिकाले आफ्ना स्थानीय विकास आयोजनाको लागि वन क्षेत्र प्रयोग गर्नुपर्ने भएमा प्रभावित समुदायसँगको सहमतिमा संघीय वन कानून बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गरी नेपाल सरकारसँग स्वीकृती लिई निश्चित वन क्षेत्र प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

(३) यस गाउँपालिकामा नक्शामा वन क्षेत्रको रूपमा तर वन कायम नरही विभिन्न किसिमका सार्वजनिक प्रयोजनका लागि उक्त वन क्षेत्रको जग्गा उपयोग भइरहेको अवस्था रहेमा उक्त वन क्षेत्रको जग्गालाई सोही सार्वजनिक प्रयोजनका लागि नै उपयोग गर्ने र सो वन क्षेत्रको जग्गा बराबर अन्यत्र उपयुक्त जग्गाहरूमा वन क्षेत्रका विकास गर्न सकिनेछ ।

#### ११. खनिज कार्यका लागि वन क्षेत्रको प्रयोग :

(१) सामुदायिक वन क्षेत्रमा रहेको साधारण निर्माणमूखी खनिज पदार्थको संकलन सम्बन्धी कार्य गर्दा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी मापदण्ड अपनाई संघीय कानूनको पालना गरी उपभोक्ता समूहको सहमति लिई उक्त साधारण निर्माणमूखी खनिज पदार्थको रोयल्टी मूल्य भुक्तानी गरे पश्चात् मात्र संकलन गर्न सकिनेछ ।

(२) सामुदायिक वन क्षेत्र बाहेकको वन क्षेत्रमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र वातावरण संरक्षण सम्बन्धी मापदण्ड अपनाई संघीय कानून बमोजिम साधारण निर्माणमूखी खनिज पदार्थको संकलन र विक्री वितरण गर्न सकिनेछ ।

(३) वन क्षेत्रमा साधारण निर्माणमूखी खनिज पदार्थ बाहेक अन्य मुल्यवान खनिज पदार्थ उत्खनन कार्य गर्दा खानी तथा खानिज पदार्थ र वातावरण संरक्षण सम्बन्धी मापदण्ड अपनाई संघीय कानून बमोजिम गर्नुपर्नेछ ।

#### १२. वन क्षेत्र प्रयोग गर्दा क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने :

(१) कुनै पनि प्रयोजनका लागि वन क्षेत्र प्रयोग गर्दा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहसँग पूर्वसूचित सहमति लिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वन क्षेत्र प्रयोग गर्दा सम्बन्धित उपभोक्ता समूह र अन्य प्रभावित समुदायलाई प्रचलित कानून बमोजिमको क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(३) वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने क्रममा प्राप्त भएका वन पैदावार सम्बन्धित उपभोक्ता समूहलाई उपलब्ध गराई उक्त वन पैदावार कटान, संकलन, ओसार पसार र घाटगद्दी गर्दा लाग्ने खर्च सम्बन्धित योजना वा विकास परियोजनाले व्यहोर्नुपर्नेछ ।

**परिच्छेद ३**  
**सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको गठनसम्बन्धी व्यवस्था**

**१३. उपभोक्ता समूहको गठन :**

- (१) यस गाउँपालिकामा सामुदायिक हितका लागि सामुहिक रूपमा कुनै वन क्षेत्रको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापन गरी वन पैदावरको न्यायोचित उपयोग गर्न चाहने त्यस्तो वनको सम्बन्धित उपभोक्ताहरूले यस ऐन र वनसम्बन्धी प्रदेश तथा संघीय कानूनमा निर्धारित प्रक्रिया अवलम्बन गरी उपभोक्ता समूह गठन गर्न सक्नेछन् ।
- (२) उपभोक्ता समूह गठन गर्दा परम्परागत रूपमा वन उपयोग गर्दै आएका उपभोक्ताहरू सहित सम्बन्धित सबै घरधुरीलाई सदस्यको रूपमा समावेश गर्नुपर्नेछ, र उपभोक्ता समूहको विधानमा यसरी पहिचान गरिएका सबै घरधुरीबाट एक महिला र एक पुरुषको नाम साधारण सदस्यको रूपमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।
- (३) उपभोक्ता समूहले स्वीकृत विधानमा निर्धारित प्रक्रिया बमोजिम प्रत्येक वर्ष साधारण सभा र आवधिक रूपमा अधिवेशनको आयोजना गर्नुपर्नेछ ।
- (४) उपभोक्ता समूहको कार्यसमितिको अवधी बढीमा चार वर्षको हुनेछ, र कुनैपनि व्यक्ति उपभोक्ता समूहमा दुई कार्यकाल भन्दा बढी अवधी एउटै पदमा अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष बन्न पाउने छैन ।
- (५) उपभोक्ता समूहको कार्यसमितिमा अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष मध्ये एक जना महिला र सचिव तथा कोषाध्यक्ष मध्ये एक जना महिला सहित लैङ्गिक समानता हुनुका साथै कार्यसमिति गठन गर्दा कम्तिमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागि हुने गरी समाजिक रूपमा समावेशीकरण गर्नुपर्नेछ ।

**१४. उपभोक्ता समूहको दर्ता :**

- (१) दफा १३ बमोजिम गठन गरिएको उपभोक्ता समूहलाई दर्ता गराउन उपभोक्ता समूहको विधानसहित गाउँपालिका समक्ष निर्धारित ढाँचामा निवेदन दिनुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन र विधान प्राप्त भएमा गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले आवश्यक जाँचबुझ गरी त्यस्तो उपभोक्ता समूहलाई दर्ता गरी निर्धारित ढाँचामा दर्ता प्रमाण-पत्र प्रदान गर्नु पर्नेछ ।
- (३) वनसम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम वन कार्यालयमा दर्ता भई यस गाउँपालिकामा दर्ता विवरण अध्यावधिक गरेका उपभोक्ता समूहहरू पुनः यस ऐन अन्तर्गत दर्ता भई प्रमाण पत्र लिनुपर्नेछ ।
- (४) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन र विधान दर्ताका लागि गाउँपालिकाले सम्बन्धित वन कार्यालयसँग समन्वय गर्नुपर्नेछ, र त्यस्तो वन कार्यालयले उपभोक्ता समूहको विधान तर्जुमा र उपभोक्ता समूह दर्ताका लागि आवश्यक पर्ने सहयोग उपलब्ध गराइ सहजीकरण गर्न सहयोग गर्नुपर्नेछ ।
- (५) उपभोक्ता समूहको विधानमा समावेश गर्नुपर्ने विषय, उपभोक्ता समूह दर्ताका लागि पेश गर्नुपर्ने निवेदनको ढाँचा र उपभोक्ता समूहलाई प्रदान गरिने प्रमाणपत्रको ढाँचाहरू वनसम्बन्धी संघीय नियमावलीमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछन् र उक्त ढाँचाहरूमा आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गरी अंगिकार गर्न सकिनेछ ।
- (६) यस गाउँपालिकामा दर्ता भएका उपभोक्ता समूहको दर्ता विवरण, प्रमाणपत्र र विधान सम्बन्धित वन कार्यालयमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ, र वन कार्यालयले सोको विवरण राख्नुपर्नेछ ।

**१५. उपभोक्ता समूह संगठित संस्था हुने :**

- (१) दफा १४ बमोजिम दर्ता भएको उपभोक्ता समूह अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित, संगठित र सामुदायिक प्रकृतिको समाजिक संस्था हुनेछ ।
- (२) उपभोक्ता समूहको आफ्नो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।
- (३) उपभोक्ता समूहले प्रचलित कानून बमोजिम व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न, बेच विखन गर्न वा अन्य किसिमले बन्दोवस्त गर्न सक्नेछ ।
- (४) उपभोक्ता समूहले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजुर गर्न र सो उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजुर लाग्न सक्नेछ ।
- (५) उपभोक्ता समूहले वन उद्यमको विकास, वन पैदावारको बजारीकरण, पर्यापर्यटन विकास, सामुदायिक विकास आदि कार्यका लागि विभिन्न पक्षसँग आवश्यक सम्झौताहरू गर्न सक्नेछ ।
- (६) उपभोक्ता समूहले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम र लेखा परीक्षण प्रतिवेदन प्रत्येक वर्ष साधारण सभाबाट पारित गर्नुपर्नेछ ।

**१६. प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्ने :**

- (१) उपभोक्ता समूहले प्रत्येक वर्ष आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र सामुदायिक वनमा गरिएका क्रियाकलाप र वर्तमान अवस्थाको संक्षिप्त विवरण, जैविक विविधता संरक्षण, पर्यापर्यटन र वन उद्यम विकासको अवस्था र उपलब्धी,

कोषमा रहेको आर्थिक विवरण र लेखा परीक्षण प्रतिवेदन सहितको वार्षिक प्रतिवेदन गाउँपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ र सोको एकप्रति सम्बन्धित वन कार्यालयमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त वार्षिक प्रतिवेदनको आधारमा गाउँपालिका र वन कार्यालयले सम्बन्धित उपभोक्ता समूहलाई आवश्यक सुभाव दिन सक्नेछन् ।

#### १७. उपभोक्ता समूहको कोष :

(१) उपभोक्ता समूहको आफ्नो एउटा छुट्टै कोष हुनेछ र उक्त कोषमा देहायका रकमहरु जम्मा गरिनेछ :

(क) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट प्राप्त अनुदान रकम ।

(ख) कुनै व्यक्ति वा संस्थाबाट प्राप्त अनुदान, सहायता वा दान दातव्यको रकम ।

(ग) वन पैदावारको बिक्री बितरणबाट प्राप्त रकम ।

(घ) दण्ड जरिवानाबाट प्राप्त रकम ।

(ङ) सदस्यता नविकरण शुल्क बाट प्राप्त रकम ।

(ड) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(२) उपभोक्ता समूहको तर्फबाट गरिने खर्च उपदफा (१) बमोजिमको कोषबाट व्यहोरिने छ ।

(३) यस गाउँपालिकाले उपभोक्ता समूहको आवश्यकता र कार्यपम्पादन प्रगतीका आधारका विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न अनुदान तथा सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(४) उपभोक्ता समूहले कोषको सञ्चालनका लागि सामुदायिक वनको कोष परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि र गाउँपालिकाले समय समयमा दिएको परामर्शलाई समेत मध्यनजर गरी कोष परिचालन मार्गदर्शन तर्जुमा गर्नसक्नेछ ।

### परिच्छेद ४

#### सामुदायिक वन व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

#### १८. सामुदायिक वनको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने :

(१) वन सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम वन कार्यालयमा दर्ता भई वनव्यवस्थापन कार्ययोजना स्वीकृत भएका यस गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्रका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको दर्ता अभिलेखलाई सम्बन्धित वन कार्यालयले यस गाउँपालिकामा हस्तान्तरण गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गाउँपालिकामा अभिलेख अद्यावधिक भएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११(४)(ङ)(२) बमोजिम यस गाउँपालिकामा स्वतः दर्ता भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम वन कार्यालयले उपभोक्ता समूहको स्वीकृत विधान र कार्ययोजना सहितको विवरण यस गाउँपालिकामा उपलब्ध गराई सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको दर्ता विवरण अद्यावधिक गर्न आवश्यक सहयोग गर्नुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम यस गाउँपालिकामा दर्ता विवरण अद्यावधिक गरेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफ्नो स्वीकृत साविक विधान र वनव्यवस्थापन कार्ययोजना बमोजिमका कार्यहरु गर्न सक्ने छन् ।

#### १९. सामुदायिक वन हस्तान्तरण :

(१) यस गाउँपालिकामा रहेको राष्ट्रिय वन क्षेत्रलाई यस गाउँपालिकाको अध्यक्षले कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम वन कार्यालयसँगको समन्वयमा उपभोक्ता समूहको वन व्यवस्थापन कार्ययोजना स्वीकृत गरी सामुदायिक वनको रूपमा सम्बन्धित उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गर्नसक्नेछ ।

(२) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले यस गाउँपालिकाको परामर्शमा आफ्नो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना आफै तर्जुमा गरी वा आवश्यकता एवं समय अनुकूल संशोधन तथा परिमार्जन गरी स्विकृतीका लागि गाउँपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपभोक्ता समूहले स्विकृतीका लागि पेश गरेको वन व्यवस्थापन कार्ययोजनालाई पेश भएको मितिले ३० दिनभित्र सम्बन्धित वन कार्यालयको सिफारिसमा गाउँपालिकाको अध्यक्षले स्वीकृत गर्नुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम पेश गरिएको वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा कुनै कुरा सुधार गर्नुपर्ने भएमा उपभोक्ता समूहसँगको सहमतिमा परिमार्जित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना पेश गर्न लगाई उक्त कार्ययोजना स्वीकृत गर्नुपर्नेछ ।

(५) उपभोक्ता समूहको वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तर्जुमा र संशोधन तथा परिमार्जनका लागि गाउँपालिकाको समन्वयमा सम्बन्धित वन कार्यालयसँग प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक सहयोग माग गरिनेछ ।

#### २०. वन पैदावारको मूल्य निर्धारण :

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफ्नो स्वीकृत वनव्यवस्थापन कार्ययोजना बमोजिम वनको संरक्षण, विकास, व्यवस्थापन, उपयोग र वन पैदावारको स्वतन्त्र रूपमा मूल्यनिर्धारण गरी बिक्रीवितरण गर्न सक्नेछन् । गाउँपालिका

भित्रका सामुदायिक वनहरुको वन पैदावार उपभोग गर्दा वन उपभोक्ताले बडा तथा सामुदायिक वनको सिफारिसमा एक स्थानबाट अर्को स्थानमा लैजान सकिनेछ ।

तर उपभोक्ता समूहले आफ्नो वन पैदावार समूह बाहिर व्यापारिक प्रयोजनका लागि विक्री गर्ने भएमा उक्त वन पैदावारको मूल्य निर्धारण गर्दा संघीय वन नियमावलीमा निर्धारित मूल्य दरमा नघट्ने गरी न्यूनतम मूल्य कायम गर्नुपर्नेछ ।

#### २१. सामुदायिक वनको काठ विक्री वितरण :

(१) सामुदायिक वनबाट व्यापारिक प्रयोजनका लागि विक्री वितरण गरिने काठको रुख छपान, कटान, ओसार पसार, श्रमिकहरुको पारिश्रमिक र सुरक्षा, घाटगद्दी, बोलपत्र आब्हान, विक्री, टाँचाको प्रयोग र छोडपुर्जी सम्बन्धी प्राविधिक मापदण्डहरु वनसम्बन्धी संघीय कानून बमोजिम हुनेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका कार्यहरु गर्दा अवलम्बन गर्ने कार्यविधि वन कार्यालयको समन्वयमा यस गाउँपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम पालिका प्रतिनिधिको रोहवरमा हुनेछ ।

#### २२. सामुदायिक वनबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँड :

(१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले वन पैदावार विक्री वितरण गरी प्राप्त गरेको रकम मध्ये कम्तिमा पच्चिस प्रतिशत रकम सामुदायिक वनको दिगो व्यवस्थापनमा खर्च गर्नुपर्नेछ ।

(२) यसको संचालनबाट उपभोक्ता समूहले प्राप्त गरेको वार्षिक आम्दानी मध्ये कम्तीमा पाँच प्रतिशत रकम यस गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ । उक्त रकम गाउँपालिकाले वन तथा वातावरण क्षेत्रमा खर्च गर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम खर्चगरी बाँकी रहेको रकम सामुदायिक विकासका कार्यक्रम तथा उपभोक्ता समूहको प्रशासनिक कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ । तर यस्तो रकमको १० प्रतिशतभन्दा बढी रकम प्रशासनिक कार्यमा खर्च गर्न पाइने छैन ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम खर्च गरी बाँकी रहेको रकम मध्येबाट कम्तिमा पचास प्रतिशत रकम यस गाउँपालिकासँग समन्वय गरी गरिवी न्यूनीकरण, वन उद्यमको विकास र महिलाको आयआर्जन एवं शशक्तीकरण सम्बन्धी कार्यक्रमका लागि खर्च गर्नुपर्नेछ ।

#### २३. सामुदायिक वनमा कबुलियती वन :

(१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफ्नो समूहभित्र पहिचान गरेका गरिवीको रेखामुनी रहेका विपन्न वर्गका घरधुरी सदस्यहरुलाई सामुहिक वा एकल रुपमा वन पैदावारमा आधारित आय आर्जनका कार्यक्रम गर्नका लागि आफ्नो सामुदायिक वनको कुनै भाग बढीमा दश वर्षका लागि कबुलियति वनको रुपमा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कबुलियती वनको रुपमा वन क्षेत्र उपलब्ध गराउने सम्बन्धी व्यवस्थाहरु स्वीकृत वन व्यवस्थापन कार्ययोजना र उपभोक्ता समूहको कार्यसमिति एवं कबुलियती वन लिन चाहने समूह बीच हुने सम्झौतामा उल्लेख गरे बमोजिम हुनेछ ।

#### २४. वन व्यवस्थापन कार्ययोजना विपरित काम गर्नेलाई हुने सजाय :

(१) सामुदायिक वनमा कुनै उपभोक्ताले वन व्यवस्थापन कार्ययोजना विपरित हुने कुनै काम गरेमा निजलाई सम्बन्धित उपभोक्ता समूहको कार्यसमितिले विधान र कार्ययोजना बमोजिम उपयुक्त सजाय गर्न सक्नेछ ।

(२) सामुदायिक वनको कार्ययोजना विपरितको कार्य गर्ने व्यक्तिलाई उपभोक्ता समूह आफैले कारवाही गर्न नसकेमा निजलाई कारवाही गर्नका लागि उपभोक्ता समूहले स्थानीय तहमा रहेको न्यायिक समिति वा सम्बन्धित वन कार्यालय समक्ष कारवाहीका लागि सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(३) उपभोक्ता समूहको कार्यसमितिका पदाधिकारीहरुले समूहको हितका नाममा विधान र कार्ययोजना विपरित कार्य गरेमा त्यस्ता व्यक्तिलाई राष्ट्रिय वनमा कसुर गरे बमोजिमको सजाय हुनेछ ।

(४) उपभोक्ता समूहका सदस्य भन्दा बाहिरको कुनै व्यक्तिले सामुदायिक वनमा हानी नोक्सानी गरेमा निजलाई राष्ट्रिय वनमा गरेको कसुर बमोजिमको सजाय गर्नका लागि उपभोक्ता समूहले स्थानीय तहमा रहेको न्यायिक समिति वा वन कार्यालय समक्ष निवेदन गर्न सक्नेछ र निजलाई प्रचलित कानून बमोजिमको सजाय हुनेछ ।

#### २५. सामुदायिक वन फिर्ता :

(१) संघीय वन ऐन र नियमावलीमा उल्लिखित अवस्थाको सिर्जना भएमा गाउँपालिकाको प्रमुखले सोही ऐन निमममा उल्लिखित प्रक्रिया अवलम्बन गरी सामुदायिक वन फिर्ता लिन सक्नेछ ।

तर सामुदायिक वन फिर्ता लिने निर्णय गर्नु अघी सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिमको निर्णय गर्नु अघी गाउँपालिकाको प्रमुखले सो सम्बन्धमा आवश्यक छानविन गरी राय सहितको प्रतिवेदन पेश गर्न सम्बन्धित वन कार्यालयलाई अनुरोध गर्नसक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम गाउँपालिकाको प्रमुखले गरेको निर्णय उपर चित नबुझेमा उपभोक्ता समूहले जिल्ला अदालत समक्ष पुनरावेदन गर्नसक्नेछ ।

#### २६. सामुदायिक वन पुनः हस्तान्तरण गर्ने :

दफा २५ बमोजिम सामुदायिक वन फिर्ता लिने निर्णय बढेर भएमा त्यस्तो सामुदायिक वन साविकको उपभोक्ता समूहलाई पुनः हस्तान्तरण गर्नुपर्नेछ र वन फिर्ता लिने निर्णय सदर भएमा वन उपभोक्ता समूहको कार्यसमिति पुनरगठन गरी उक्त वन क्षेत्र सोही उपभोक्ता समूहलाई पुनःहस्तान्तरण गर्न सकिनेछ ।

#### परिच्छेद ५

#### वनमा आधारित पर्यापर्यटन, वन उद्यम विकास र वातावरणीय सेवासम्बन्धी व्यवस्था

#### २७. सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन :

- (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा आवश्यक व्यवस्था गरी आफ्नो वनमा आधारित पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालनका लागि उपभोक्ता समूहले अलग्गै योजना तर्जुमा गर्न पनि सक्नेछन् र यस्तो पर्यापर्यटन योजना गाउँपालिकाको अध्यक्षबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।
- (३) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको पर्यापर्यटन योजना र कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका र सम्बन्धित वन कार्यालयले आवश्यक आर्थिक तथा प्राविधिक र अन्य सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (४) सामुदायिक वनमा आधारित पर्यापर्यटनका लागि उपभोक्ता समूहले गाउँपालिका वा संघ संस्था वा निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम सहकार्य गर्दा यस ऐन र वनसम्बन्धी संघीय कानून विपरित नहुने गरी आपसी सम्झौता गरी पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।
- (६) सामुदायिक वनमा सञ्चालित पर्यापर्यटन कार्यक्रमबाट प्राप्त आम्दानीमध्ये कम्तीमा पचास प्रतिशत रकम पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन र कम्तीमा पच्चिस प्रतिशत रकम विपन्न वर्गका लागि आय आर्जनका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न अनुदानको रुपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

#### २८. सामुदायिक घरवास (होम स्टे) :

- (१) पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन गर्नेगरी होमस्टे सञ्चालन गर्न चाहने उपभोक्ता समूह वा स्थानीय समुदायले यस गाउँपालिकामा सामुदायिक होमस्टे दर्ता गरी सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।
- (२) सामुदायिक होमस्टे सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधिहरुको पालना गरी सञ्चालित सामुदायिक होम स्टेलाई स्वीकृत योजना अनुसार गाउँपालिकाबाट आवश्यक अनुदान उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

#### २९. वन उद्यमको विकास :

- (१) यस गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले प्रचलित कानूनमा निर्धारित मापदण्डहरुको पालना गरी वन पैदावारमा आधारित वन उद्यमको स्थापना र विकास गर्न सक्नेछन् ।
- (२) यस गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरुले सामुदायिक वन, निजी वन र अन्य विभिन्न किसिमका वनबाट प्रचलित कानूनको परिपालना गरी कच्चा पदार्थ प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।
- (३) सार्वजनिक-निज-सामुदायिक साभेदारीमा पनि वन उद्यम स्थापना र सञ्चालन गर्न सकिने छ र यसका यस ऐन र वनसम्बन्धी संघीय कानून विपरित नहुने गरी उपभोक्ता समूहले यस गाउँपालिका, संघ संस्था वा निजी क्षेत्रसँग सम्झौता गर्न सक्नेछ ।
- (४) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले वन पैदावारमा आधारित सहकारी संस्था स्थापना गर्न चाहेमा यस गाउँपालिकाले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

#### ३०. जलाधार संरक्षण :

- (१) यस गाउँपालिकामा रहेका जलाधारहरुको संरक्षण सम्बन्धी कार्यहरु सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह मार्फत गरिनेछ ।
- (२) जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने उपभोक्ता समूहलाई योजना र कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका र सम्बन्धित वन कार्यालयले आवश्यक आर्थिक तथा प्राविधिक र अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) जलाधार क्षेत्रको संरक्षणका माध्यमबाट जलस्रोत लगायतको संरक्षणमा उपभोक्ता समूहले पुर्‍याएको योगदान वापत जलस्रोत लगायतका स्रोत उपभोग गर्नेले जलाधार क्षेत्र संरक्षण गर्ने उपभोक्ता समूहलाई विभिन्न अनुदान तथा अन्य उत्प्रेरणाका स्रोतहरु उपलब्ध गराउन सक्नेछन् ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमका कार्यहरुका लागि उपभोक्ता समूह र जलाधार संरक्षणबाट फाईदा पाउने पक्षका बीच आवश्यक सम्झौता गर्न सकिनेछ ।

### ३१. जैविक मार्गको संरक्षण :

(१) यस गाउँपालिकामा वन्यजन्तुको आवत जावत गर्ने जैविक मार्गको रूपमा रहेका वन क्षेत्रहरुको संरक्षण र सदुपयोग सामुदायिक वनका माध्यमबाट गरिनेछ ।

(२) जैविक मार्गका सामुदायिक वन र वन्यजन्तुको संरक्षणका लागि यस गाउँपालिका र सम्बन्धित वन कार्यालयले थप सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

### ३२. सिमसार क्षेत्र संरक्षण :

(१) यस गाउँपालिकामा वन क्षेत्रमा रहेका सिमसारको संरक्षण र सदुपयोग सामुदायिक वनका माध्यमबाट गरिनेछ ।

(२) वन क्षेत्र भन्दा बाहिर रहेका सिमसारहरुको संरक्षण र सदुपयोगका लागि सिमसार उपभोक्ता समूह गठन गर्न सकिनेछ ।

(३) सिमसार उपभोक्ता समूह गठन र दर्ता गर्दा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन र दर्ता गर्ने प्रक्रिया अवलम्बन गर्न सकिनेछ ।

(४) सिमसार व्यवस्थापन योजना तर्जुमाका लागि गाउँपालिकाको समन्वयमा वन कार्यालयले आवश्यक प्राविधिक र अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(५) उपभोक्ता समूहले व्यवस्थापन गर्दै आएका सिमसार क्षेत्रका माछा लगायतका जलचरको विक्री वितरणका लागि उपभोक्ता समूहले आफै व्यवस्था गर्न सक्नेछन् ।

(६) सिमसार क्षेत्रमा सञ्चालित पर्यापर्यटन, माछा लगायतका जलचरको विक्री वितरण र अन्य क्रियाकलापहरुबाट उपभोक्ता समूहले प्राप्त गरेको वार्षिक आम्दानी मध्ये कम्तीमा पाँच प्रतिशत रकम यस गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

### ३३. सामुदायिक चिडियाखाना र वन्यजन्तु पालन तथा प्रजनन :

(१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफै वा अन्य विभिन्न पक्षसँगको सहकार्यमा सामुदायिक चिडियाखाना र वन्यजन्तु पालन तथा प्रजनन सम्बन्धी योजना तर्जुमा गरी सामुदायिक चिडियाखानाको स्थापना तथा सञ्चालन र वन्यजन्तु पालन तथा प्रजनन सम्बन्धी कार्यहरु गर्न सक्नेछन् ।

(२) वन्यजन्तु पालन तथा प्रजनन पश्चात गरिने विक्री वितरणका लागि प्रदान गरिने इजाजत सम्बन्धी मापदण्डहरु संघीय कानूनमा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ ।

(३) सामुदायिक चिडियाखाना र वन्यजन्तु पालन तथा प्रजननसम्बन्धी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न चाहने उपभोक्ता समूहलाई गाउँपालिकाको समन्वयमा वन कार्यालयले आवश्यक प्राविधिक र अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(४) यसको संचालन बाट उपभोक्ता समूहले प्राप्त गरेको वार्षिक आम्दानी मध्ये कम्तीमा पाँच प्रतिशत रकम यस गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

### ३४. वातावरणीय सेवा :

(१) कार्वन सञ्चित बाहेकका जलस्रोत संरक्षण, जैविक विविधता संरक्षण र पर्यापर्यटनको विकास लगायतका वातावरणीय सेवाको व्यवस्थापन गर्न चाहने सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह लगायतका स्थानीय समुदायले आफ्नो वन व्यवस्थापन योजना वा विशेष कार्ययोजनामा व्यवस्था गरी वातावरणीय सेवाको व्यवस्थापन र सदुपयोग गर्न सक्नेछन् ।

(२) वातावरणीय सेवाको व्यवस्थापन गरी उक्त सेवा विक्री गर्न चाहने उपभोक्ता समूह वा स्थानीय समुदाय र वातावरणीय सेवा उपयोग गर्न चाहने पक्षका बीचमा सम्झौता गरी वातावरणीय सेवाको खरिद विक्री गर्न सकिनेछ ।

(३) वातावरणीय सेवाको आदान प्रदान तथा खरिद विक्रीबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँड र सदुपयोगसम्बन्धी विषयहरु वातावरणीय सेवाको व्यवस्थापन योजना र आपसी सम्झौतामा उल्लेख गरिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) वन क्षेत्रमा सञ्चित गरिने कार्वन सेवाको नियमन र लाभको बाँडफाँडसम्बन्धी व्यवस्था वनसम्बन्धी संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

### ३५. स्थानीय वातावरण संरक्षण योजना :

(१) यस गाउँपालिकामा वातावरण संरक्षण र प्रदुषण नियन्त्रणका लागि आवश्यकता अनुसारका वातावरण संरक्षण योजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका वातावरण संरक्षण योजनाको कार्यान्वयनका लागि उपभोक्ता समूह, निजी क्षेत्र र सम्बन्धित संघ संस्थासँग समन्वय र सहकार्य गर्न सकिनेछ ।

### **३६. जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र अनुकूलन योजना :**

(१) यस गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनका कारण परेको प्रभाव न्यूनीकरणका लागि स्थानीय स्तरका जलवायु अनुकूलन योजना तर्जुमा गरी प्रभावित स्थानीय समुदाय मार्फत उक्त योजनाहरूको कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

(२) उपभोक्ता समूहले समुदायमा आधारित जलवायु अनुकूलन योजना तर्जुमा गर्न चाहेमा त्यस्ता योजना तर्जुमा र सोको कार्यान्वयनका लागि यस गाउँपालिका र सम्बन्धित वन कार्यालयले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(३) जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि यस गाउँपालिकामा जलवायुमैत्री संरचनाको निर्माण, यातायातका साधनहरूबाट हुने उत्सर्जन न्यूनीकरण र वन क्षेत्रको विकासका माध्यमबाट कार्वन उत्सर्जन न्यूनीकरणका कार्यहरू गर्न सकिनेछ ।

(४) वन विनास तथा वन क्षयीकरण नियन्त्रण गरी जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा योगदान गर्ने सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई सो वापत प्राप्त हुने लाभ उपलब्ध गराउनका लागि यस गाउँपालिका र सम्बन्धित वन कार्यालयले आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्नुपर्नेछ ।

### **३७. धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका वन संरक्षण :**

(१) यस गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका वन संरक्षण र सदुपयोगका लागि धार्मिक तथा सांस्कृतिक वन उपभोक्ता समूह गठन गर्न सकिनेछ ।

(२) धार्मिक तथा सांस्कृतिक वन उपभोक्ता समूह गठन र दर्ता गर्दा दफा १४ बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

(४) सम्बन्धित धार्मिक तथा सांस्कृतिक समुदायले आफ्नो धर्म संस्कृतिसँग सम्बन्धित वन संरक्षण गर्न चाहेमा त्यस्तो वन सोही धार्मिक तथा सांस्कृतिक समूह वा समुदायलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्नेछ ।

(५) धार्मिक तथा सांस्कृतिक वनको व्यवस्थापन कार्ययोजना तर्जुमाका लागि गाउँपालिकाको समन्वयमा वन कार्यालयले आवश्यक प्राविधिक र अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(६) धार्मिक वनमा विकास आयोजना सञ्चालन गर्दा काटिएका रुखहरू यस गाउँपालिकासँगको समन्वयमा सम्बन्धित धार्मिक तथा सांस्कृतिक समूहले विक्री वितरण गर्न सक्नेछ ।

### **३८. प्रथाजनित अभ्यासमा रहेका क्षेत्रको नक्शांकन र सिमाना निर्धारण :**

(१) यस गाउँपालिकामा आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायले परम्परादेखि प्रथाजनित अभ्यासका रूपमा उपयोग गर्दै आएका क्षेत्रहरू रहेमा सोको पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्रको नक्शांकन र सिमाना निर्धारण गरी प्रथाजनित क्षेत्रको रूपमा घोषणा गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम घोषणा गरिएको क्षेत्रमा सम्बन्धित आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायको अग्रिम सूचित सहमति नलिई कुनै पनि पक्षलाई पहुँच प्रदान गर्न पाइने छैन ।

### **३९. वन स्रोत माथिको परम्परागत ज्ञानको संरक्षण :**

(१) यस गाउँपालिकामा वन व्यवस्थापन गर्दा वन स्रोतमाथिको आदिवासी जनजाति, दलित र महिलाको अधिकार संरक्षण गर्नुपर्नेछ ।

(२) वनसम्बन्धी कुनैपनि कार्यहरू गर्दा र वन स्रोत परिचालन गर्दा आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायको रैथाने तथा परम्परागत ज्ञान र प्रथाजनित अभ्यासको पूर्ण सम्मान र संरक्षण गर्नुपर्नेछ ।

(३) वन व्यवस्थापन गर्दा र वन स्रोत परिचालन गर्दा वनमा आश्रित जीविकोपार्जनको अधिकारबाट कसैलाई पनि वञ्चित गर्न पाइने छैन ।

(४) यस गाउँपालिकामा रहेका आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायले वन, जैविक विविधता, आनुवंशिक स्रोत तथा प्राकृतिक स्रोतसँग सम्बन्धित आफ्ना परम्परागत ज्ञानहरूको बारेमा सामुदायिक आलेख तयार गर्न सक्नेछन् ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम सामुदायिक आलेख बनाउन चाहने आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायलाई यस गाउँपालिका र वन कार्यालयले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(६) आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायले उपदफा (४) बमोजिम तयार गरेको सामुदायिक आलेखलाई अभिलेखित गराउन चाहेमा यस गाउँपालिकामा सोको विवरण सुरक्षित राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

**परिच्छेद ६**  
**निजी तथा सार्वजनिक जग्गामा वन व्यवस्थापनसम्बन्धी व्यवस्था**

**४०. निजी वन दर्ता:**

- (१) निजी वन दर्ता गराउन चाहने कुनै व्यक्ति वा संस्थाले निजी वन दर्ताको लागि डिभिजन वन कार्यालय वा सब डिभिजन वन कार्यालयको सिफारिस सहित सम्बन्धित स्थानीय तहमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै निवेदन परेमा आवश्यक जाँचबुझ गरी सम्बन्धित स्थानीय तहले निजी वन दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिनेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम निजी वन दर्ता गरेको जानकारी स्थानीय तहले सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयलाई गराउनु पर्नेछ ।

**४१. निजी वनको व्यवस्थापन:**

- (१) निजी वनको धनीले निजी वनको विकास, संरक्षण, व्यवस्थापन गर्न तथा वन पैदावारको उपयोग गर्न वा मूल्य निर्धारण गरी बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ ।
- (२) निजी वनको धनीको अनुरोधमा उपदफा (१) बमोजिमको कामका लागि डिभिजन वन कार्यालय वा सब डिभिजन वन कार्यालयले आवश्यक प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (३) व्यावसायिक प्रयोजनको लागि निजी वन वा निजी आवादीमा रहेका वन पैदावारको सङ्कलन तथा ओसारपसार गर्नु परेमा सम्बन्धित स्थानीय तहबाट स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि व्यावसायिक प्रयोजनको लागि एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तहमा वन पैदावारको सङ्कलन तथा ओसारपसार गर्नु परेमा सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयबाट स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (५) घरायसी प्रयोजनको लागि कुनै जिल्लाभित्रको एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तहमा वन पैदावार सङ्कलन तथा ओसारपसार गर्नु परेमा जुन स्थानीय तहबाट सङ्कलन तथा ओसारपसार गर्ने हो सो स्थानीय तहबाट र एक जिल्ला बाट अर्को जिल्लामा वन पैदावार सङ्कलन तथा ओसारपसार गर्नु परेमा जुन जिल्लाबाट सङ्कलन तथा ओसारपसार गर्ने हो सो जिल्लाको डिभिजन वन कार्यालयबाट स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (६) निजी वनको धनीलाई यस स्थानीय तहबाट पारित कार्यक्रम अनुसारका सुविधा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (७) कुनै निजी वनवालाले यस स्थानीय तह र सघीय मापदण्डको अधीनमा रही कृषि वन, जडीबुटी खेती तथा वन्यजन्तु पालन समेत गर्न सक्नेछ ।

**४२. सार्वजनिक जग्गामा वन विकास सम्बन्धी व्यवस्था:**

- (१) यस गाउँपालिकाले सघीय वन कानूनको अधीनमा रही सार्वजनिक जग्गामा वनको विकास, संरक्षण, व्यवस्थापन गर्न र वन पैदावारको उपयोग तथा बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कामका लागि डिभिजन वन कार्यालय वा सब डिभिजन वन कार्यालयले स्थानीय तहलाई आवश्यक प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (३) सडक, नहर र बाटो किनारमा लगाइएको तथा बाटोमा छहारी पर्ने रुखहरु र चौतारा, कुलाको मुहान, धार्मिक स्थल वा यस्तै अन्य संवेदनशील ठाउँमा लगाइएका रुखहरु सघीय वन कानूनमा निर्धारित कार्यविधि पूरा गरी काट्न वा हटाउन सकिनेछ ।

**४३. सहरी वनको विकास र व्यवस्थापन:**

- (१) यस गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सहरी क्षेत्र तथा बस्तीमा रहेका सार्वजनिक सडक तथा पार्क जस्ता स्थानमा आफैले वा कुनै संघ संस्था वा निजी क्षेत्रसँगको साभेदारीमा सहरी वनको विकास तथा व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापना हुने सहरी वनको विकासको लागि आवश्यक पर्ने प्राविधिक सहयोग डिभिजन वन कार्यालय वा सब डिभिजन वन कार्यालयले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम स्थापना हुने सहरी वनको वन पैदावार यस स्थानीय तहले विभिन्न प्रयोजनका लागि प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

**४४. वेवारिस वा दरियावुर्दी काठबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँड :**

प्रदेश सरकारले सघीय वन कानून बमोजिम यस स्थानीय तहको क्षेत्रबाट संकलित वेवारिस वा दरियावुर्दी काठबाट प्राप्त लाभको तोकिएको प्रतिशतले हुने रकम यस गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

**४५. वृक्षारोपण कार्यक्रम सञ्चालन :**

- (१) यस गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा उपभोक्ता समूह वा वन सहकारी संस्थाको स्वामित्वमा कम्तिमा एउटा नर्सरी स्थापना गर्नका लागि आवश्यक व्यवस्था गरी सोको लागि अनुदान उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापित नर्सरीमा किसान, निजी वन तथा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको माग अनुसारका रैथाने र पारिस्थितिकीय प्रणालीमैत्री व्यावसायिक विरुवाहरुको उत्पादन र विक्री वितरण गर्न प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।
- (३) किसान तथा निजी वनवालाहरुलाई निशुल्क वा न्यूनतम शुल्कमा विरुवा उपलब्ध गराउनका लागि यस गाउँपालिका र वन कार्यालयबाट अनुदान उपलब्ध गराउन आवश्यक रकम विनियोजन गर्नुपर्नेछ ।

### परिच्छेद ७

#### अपराध तथा दण्ड सजाय र कसुरको जाँचबुझ र कार्यविधि

##### ४६. अपराध तथा दण्ड सजाय :

यस स्थानीय तहको क्षेत्रभित्र हुने वन तथा वातावरण सम्बन्धी अपराधमा गरिने दण्ड सजाय वन तथा वातावरणसम्बन्धी संघीय कानून लागु हुनेछ ।

##### ४७. कसुरको जाँचबुझ र कार्यविधि :

यस स्थानीय तहको क्षेत्रभित्र हुने वन तथा वातावरणसम्बन्धी कसुरको जाँचबुझ र कार्यविधिका सम्बन्धमा वन तथा वातावरणसम्बन्धी संघीय कानून लागु हुनेछ ।

### परिच्छेद ८

#### स्थानीय तहको वनसम्बन्धी संस्थागत संरचना

##### ४८. प्रदेश सरकारको भूमिका :

यो ऐन कार्यान्वयनका लागि प्रदेश सरकारले आवश्यक सहयोग र स्रोत साधन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

##### ४९. विषयगत समिति :

यस गाउँपालिकाले वनसम्बन्धी विषयमा काम गर्नका लागि निर्वाचित सदस्यहरु मध्येबाट विषयगत समिति गठन गर्न सक्नेछ र उक्त समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ बमोजिम हुनेगरी समिति आफैले तय गर्न सक्नेछ । साथै यस कार्यमा समूहको प्रतिनिधित्व सामुदायिक वन महासंघ नेपालले गर्नेछ ।

##### ५०. शाखा स्थापना गर्न सक्ने :

- (१) यस स्थानीय तहले वन सम्बन्धी विषयमा काम गर्नको लागि आवश्यक शाखा स्थापना गरी आवश्यक मानव स्रोतको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापित शाखाले वनका विषयमा आवश्यक सहजीकरण गर्न सक्नेछ ।

##### ५१. वन व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको अन्य भूमिका र अधिकार :

यस गाउँपालिकाले वन तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन, विशेष महत्वका वनहरुको संरक्षण, वन्यजन्तुको संरक्षण र मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन, वातावरण तथा जैविक विविधताको संरक्षण लगायत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११(२)(अ) र दफा ४(ड) मा उल्लिखित वनसम्बन्धी कार्यहरु गर्नको लागि आवश्यक योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी बजेटको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

### परिच्छेद ९

#### विविध

##### ५२. वन क्षेत्रमा प्रवेश नियमन :

- (१) वन संरक्षणको दृष्टिकोणले आवश्यक देखिएमा सम्बन्धित वन उपभोक्ता समूहले आफ्नो सबै वन क्षेत्र वा केही निश्चित वन क्षेत्रमा केही समयका लागि प्रवेश नियन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (२) वन उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण नभएको वन क्षेत्रमा केही समयका लागि प्रवेश निषेध गर्नुपर्ने भएमा सो सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ र वन कार्यालयले वन क्षेत्रमा प्रवेश निषेधसम्बन्धी निर्णय गर्दा यस गाउँ कार्यपालिकासँग समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

##### ५३. वन पैदावारको आपूर्ति :

यस गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र धार्मिक तथा सांस्कृतिक कार्य, विपद् व्यवस्थापन, दाह संस्कार, विपन्न वर्गको घरकाज निर्माण र अन्य अत्यावश्यक विकास निर्माणको लागि काठ दाउरा आवश्यक परेमा सम्बन्धित वन उपभोक्ता समूहलाई न्यूनतम शुल्क लिई यी प्रयोजनका लागि काठ दाउरा आपूर्ति गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ ।

#### **५४. अन्तरस्थानीय तहमा फैलिएको वन व्यवस्थापन :**

यस गाउँपालिका र अन्य छिमेकी गाउँ/नगरपालिका बीच फैलिएको वनको दिगो व्यवस्थापनका लागि अन्तर स्थानीय वन समन्वय समिति गठन गरी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई त्यस्ता वनहरुको व्यवस्थापनका लागि सहजीकरण गरिने छ ।

#### **५५. वनसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान :**

यस गाउँपालिकामा रहेको वनसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानका लागि आवश्यक अनुदानको व्यवस्था गरी वनको विकासमा टेवा पुऱ्याउने योजना तर्जुमा गर्नुपर्नेछ ।

#### **५६. वनजन्य बीउको उत्पादन :**

वन बीउको उत्पादन, विक्री वितरण र निर्यातका लागि यस गाउँपालिकामा पाइने वन पैदावारका बीउहरुको उत्पादन र बजारीकरणका लागि योजना तर्जुमा गरी निजी वन र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

#### **५७. प्रतिबन्धसम्बन्धी व्यवस्था :**

जैविक विविधता र वातावरण संरक्षणका लागि वन पैदावारको संकलन, कटान, उपयोग, ओसार पसार, विक्री वितरण र निर्यातमा प्रतिबन्ध लगाउने सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

#### **५८. पुरस्कारसम्बन्धी व्यवस्था :**

वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा उल्लेखनीय योगदान गर्ने व्यक्ति, संस्था वा समुदायलाई यस गाउँपालिकाले आवश्यक पुरस्कारको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

#### **५९. अधिकार प्रत्यायोजन :**

यस गाउँपालिकाको अध्यक्षले यस ऐन बमोजिम प्राप्त गरेको अधिकार उपाध्यक्ष वा कुनै सदस्य वा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

#### **६०. नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मार्गदर्शन बनाउन सक्ने :**

यस ऐनमा गरिएका व्यवस्थाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि यस गाउँपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मार्गदर्शन बनाउन सक्नेछ ।

#### **६१. बाझिएमा गर्ने :**

यस ऐन वा ऐनमा गरिएका व्यवस्था र संघीय कानूनमा गरिएका व्यवस्थाहरु बाझिएमा बाझिएको हदसम्म प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।